

УДК 94(476)"18/19"+325.11(476)"18/19"+323.3:63-051

DOI 10.52928/2070-1608-2025-75-3-50-54

**РЭГУЛЯВАННЕ СЯЛЯНСКАГА ПЕРАСЯЛЕННЯ З БОКУ МЯСЦОВАЙ УЛАДЫ
Ў ПАЧАТКУ ХХ СТ. (НА ПРЫКЛАДЗЕ МІНСКАЙ ГУБЕРНІ)**

канд. гіст. навук Г.А. СТРАЛЕНЯ
(*Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт, Мінск*)
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9689-1367>

У ходзе рэформы мясцовага кіравання быў уведзены інстытут земскіх начальнікаў. Новыя органы кіравання атрымалі значныя паўнамоцтвы для ажыццяўлення ўлады ў вёсцы. У іх абавязкі ўваходзіў кантроль за сялянскім самакіраваннем, пазямельнае ўладкаванне, вырашэнне канфліктаў, якія пры гэтым узніклі. Асаблівацю новага інстытута ўлады была наяўнасць судовых паўнамоцтваў. Кола абавязкаў земскіх начальнікаў пашыралася, што было звязана з сацыяльнымі і палітычнымі зменамі ў краіне. У сувязі з гэтым яны павінны былі кантраляваць і пытанні сялянскага перасялення. У артыкуле разглядаецца дзейнасць земскіх начальнікаў на рэгуляванні пытанняў перасялення сялян у іншыя рэгіёны Расійскай імперыі, адлюстравана трансфармацыя іх паўнамоцтваў у гэтай сферы, паказаны змены ў іх дзейнасці, звязаныя з сацыяльнымі і палітычнымі пераўтварэннямі.

Ключавыя словы: *земскія начальнікі, адміністрацыйныя і судовыя ўстановы, беларускія губерні, сялянскае самакіраванне, сялянскае перасяленне, Сібір.*

Уводзіны. У канцы XIX ст. у сістэме мясцовага кіравання Расійскай імперыі была праведзена чарговая рэформа, паводле якой быў уведзены новы інстытут улады – земскія начальнікі, якія павінны былі ажыццяўляць кантроль за органамі сялянскага самакіравання, рэгуляваць пазямельныя адносіны, а таксама выступалі ў якасці судовай інстанцыі. У беларускіх губернях пасада земскага начальніка была ўведзена ў пачатку ХХ ст. Важнае месца ў рабоце земскіх начальнікаў было адведзена правядзенню ўрадавай палітыкі ў сялянскім асяроддзі. Яны выступілі ў якасці ключавага звяна пры яе ажыццяўленні ў сельскай мясцовасці. Больш за тое, колькасць абавязкаў земскіх начальнікаў узрасла ў сувязі з ускладненнем урадавых задач у вёсцы. Да іх дадатковых функцый былі аднесены рэгуляванне сялянскага перасялення, рэалізацыя сталыпінскай аграрнай рэформы, падтрыманне спакою ў вёсцы ў перыяд абвастрэння сацыяльных канфліктаў.

Асноўная частка. Колькасць абавязкаў земскіх начальнікаў узрасла ў сувязі з пашырэннем сферы іх дзейнасці. Па прычыне актывізацыі імкнення сялян беларускіх губерняў да перасялення на слабазаселеныя землі Сібіры, на земскіх начальнікаў былі ўскладзены функцыі па рэгуляванні іх міграцыі. Міграцыі сельскага насельніцтва апошняй трэці XIX – пачатку ХХ ст. былі выкліканыя як эканамічнымі прычынамі, так і адыходам ад традыцыйных норм паводзін, разлажэннем патрыярхальнай сям’і, пранікненнем новых і больш шырокіх жыццёвых сцэнарыяў [1, с. 100].

Яшчэ да ўвядзення пасады земскіх начальнікаў на пасяджэнні Мінскай губернскай па сялянскіх справах прысутнасці 5 мая 1898 г. быў заслуханы даклад чыноўніка асобых даручэнняў Перасяленчага ўпраўлення Міністэрства ўнутраных спраў Д.Г. Разаліён-Сашальскага, камандзіраванага міністрам для азнаямлення са становішчам перасяленчай справы ў беларускіх губернях. Чыноўнік падкрэсліў, што асноўнай мэтай, якую пераследуе ўрад пры перасяленні ў Сібір, з’яўляецца засяленне свабодных абшараў гэтай тэрыторыі здольнымі да гэтага людзьмі без значных выдаткаў з боку дзяржавы [2, арк. 5]. Для дасягнення гэтай мэты неабходна імкнуцца, каб дазволі на перезд атрымалі сем’і, якія валодаюць грашовымі сродкамі і дастатковай колькасцю працоўных рук. Сялянскія ўлады павінны былі выдаваць пасведчанні для перасялення тым сялянам, якія з’яўляліся добрымі гаспадарамі і не мелі патрэбу ў неадкладнай урадавай дапамозе. У першую чаргу варта было звяртаць увагу на суадносіны працоўных рук да агульнай колькасці членаў сям’і [2, арк. 5].

Мясцовыя чыноўнікі павінны былі таксама тлумачыць сялянам, якія мелі намер з’ехаць у Сібір, што пасля перезду яны пазбаўляліся ўсіх правоў на долю ва ўчастку, а заключаныя імі арэндныя дагаворы становіліся несапраўднымі і ўчастак пераходзіць астатняй частцы сям’і. У выпадку вяртання на радзіму яны не мелі права прадаць прэтэнзій [2, арк. 5-6]. Асабліва падкрэслівалася неабходнасць адказна падыходзіць да выдачы пасведчанняў і адпраўкі хадакоў у Сібір. Калі сялянін ужо быў у Сібіры, але так і не замацаваў за сабой участак, паўторнае праходное пасведчанне выдавалася яму ў выключных выпадках [2, арк. 6]. Пры перасяленні мясцовым уладам неабходна было звяртаць увагу, што асобы сялянскага самакіравання не павінны былі перасяляцца да заканчэння іх тэрміну службы або звальнення ва ўстаноўленым парадку, а таксама не маглі атрымаць пасведчанне аб перасяленні і тыя сяляне, якія заключылі арэндныя кантракты і дагаворы па асабістым найме [2, арк. 6].

Сярод іншага, на земскіх начальнікаў быў ускладзены збор звестак аб міграцыі сельскага насельніцтва і выдача праходных пасведчанняў і пасведчанняў хадака. Сваё заключэнне па гэтым пытанні яны павінны былі накіроўваць у губернскую прысутнасць [3, арк. 61]. Земскія начальнікі давалі звесткі аб складзе і маёмасным становішчы сям’і, высвятлялі згоду бацькоў пры хадайніцтве неадасобленых сыноў. Напрыклад, з хадайніцтвам аб перасяленні звярнуўся сялянін Т. Касцючэнка, які належаў да Міхалкаўскай воласці Мазырскага павета.

Мінская губернская прысутнасць запытала ў земскага начальніка звесткі аб маёмасным становішчы селяніна. Земскі начальнік 2-га ўчастка Мазырскага павета пазначыў, што маёмасць селяніна, у тым ліку 16 дзесяцін зямлі, знаходзіцца ў сумесным валоданні з братамі Сцяпанам і Ігнатам. Селянін гэтай маёмасцю не карыстаўся і займаўся адыходнымі промысламі і больш за 10 гадоў не пражываў у Міхалкаўскай воласці [3, арк. 61].

Паўнамоцтвы земскіх начальнікаў у вывучаемай сферы змяняліся ў залежнасці ад дзяржаўнай палітыкі на дадзеным этапе і былі падкантрольнымі МУС і губернатарам. Неаднаразова мясцовыя органы ўлады атрымлівалі тлумачэнні і ўказанні па правядзенні перасяленчай палітыкі ў выглядзе цыркуляраў непасрэдна ад губернатара. У снежні 1901 г. Мінскі губернатар М.М. Трубяцкой накіраваў земскім начальнікам цыркуляр, у якім адзначыў, што паводле звестак МУС сталі распаўсюджанымі выпадкі самавольнага перасялення ў Прыамурскі край. Ён падкрэсліў, што ў 1902 г. ад Мінскай губерні можна дазволіць пасылку хадакоў не больш як ад 50 сем'яў і «можа быць пераселены дзясятка-другі сямействаў асабліва карысных рамеснікаў-саматужнікаў» [2, арк. 68]. М.М. Трубяцкой на падставе распараджэння МУС адзначыў, што земскія начальнікі «не павінны дазваляць уласнай воляй ні перасялення сем'яў, ні пасылку хадакоў» у Прыамурскі край [2, арк. 68]. У сувязі з гэтым іх паўнамоцтвы былі абмежаваны зборам звестак аб сем'ях, якія хадайнічалі аб перасяленні і адпраўкай інфармацыі ў губернскаю прысутнасць. Пры гэтым неабходна было пазначыць, ці змогуць сем'і атрымаць за продаж сваёй маёмасці суму ў памеры ад 300 руб. На думку органаў улады таго перыяду, менавіта такая сума складала мінімальнае значэнне для набыцця маёмасці пасля перасялення. Акрамя таго, на выдаткі непасрэдна для пераезду адводзілася не менш за 20 руб. на кожнага члена сям'і, старэйшага за 20 гадоў, і не менш як 10 руб. на кожнага члена сям'і ад 2 да 10 гадоў. На дзяцей да 2 гадоў разлік сумы не патрабаваўся. Сярод карысных рамёстваў для замацавання на новым месцы былі адзначаны кавалі, слесары, сталяры, бондары, цесляры, пільшчыкі, ганчары, шапавалы, шаўцы, гарбары, смалакуры, дзягцяры і інш. Звесткі аб занятках рамяством прадпісвалася старанна правяраць, паколькі сем'і, якія займаліся рамёствамі і промысламі, мелі пераважнае значэнне пры перасяленні нават у тым выпадку, калі іх маёмасць будзе ацэнена ў меншую суму, чым неабходна было для пераезду [2, арк. 68].

У выпадку, калі маёмасць сям'і ацэньвалася ў меншую суму і члены сям'і не займаліся рамёствамі або промысламі, мясцовыя ўлады часцей за ўсё адмаўлялі ў хадайніцтве аб перасяленні. Напрыклад, Мінская губернская прысутнасць у верасні 1902 г. разгледзела скаргу сялян Канстанціна і Мікалая Чарняўскіх на адмову земскага начальніка ў хадайніцтве перасяліцца ў Сібір. Канстанцін і яго жонка Ганна мелі 5 дзяцей, іх маёмасць была ацэнена ў 263 руб., у Мікалая і яго жонкі Феклы было адно дзіця, маёмасць была ацэнена ў 190 руб. Прысутнасць паставіла адмовіць Чарняўскім у перасяленні. Акрамя таго, было вырашана ўказаць земскаму начальніку на невыкананне цыркуляра губернатара ад 26 студзеня 1902 г., у якім адзначана, што «канчатковай мэтай з'яўляецца ўстанаўленне такога парадку, пры якім губернскай прысутнасці не даводзілася б разглядаць скаргі на дзеянні земскага начальніка па перасяленчай справе» [4, арк. 14–15]. Падкрэслівалася, што земскія начальнікі ў выпадку сумнення павінны прадстаўляць справу на разгляд губернскай прысутнасці толькі са сваім заключэннем, але не прымаць рашэнне асабіста [4, арк. 14–15].

Важным аспектам пры зборы звестак была і адсутнасць судзімасцяў у тых, хто хадайнічаў аб перасяленні. У прыватнасці, селянін Вайханскай воласці Рыгор Сцяпанавіч звярнуўся да земскага начальніка з просьбай выдаць яму пасведчанне хадака, каб выбраць участак зямлі ў Сібіры. Земскі начальнік прыйшоў да рашэння выдаць пасведчанне, паколькі селянін не быў судзімы, не знаходзіўся пад следствам, валодаў гаспадаркай і мог атрымаць за продаж маёмасці 570 руб. [5, арк. 3–4].

Згодна з цыркулярам МУС ад 1897 г. быў устаноўлены парадак дзеянняў пры перасяленні. Меркавалася, што сяляне спачатку атрымліваюць пасведчанне хадака, што дае ім магчымасць азнаёміцца з умовамі жыцця, побыту і клімату на новых тэрыторыях і замацаваць за сабой участак. Пасля таго, як селянін замацуе за сабой у мясцовага начальніка зямлю на ўчастак і вернецца на радзіму, трэба было выдаць яму прахадное пасведчанне для пераезду. Падобнай паслядоўнасці дзеянняў надавалася асабліва ўвага, каб пазбегнуць выпадкаў збыднення сялян. У прыватнасці, чыноўнік асобых даручэнняў пры Перасяленчым упраўленні МУС 25 кастрычніка 1902 г. накіраваў Мінскаму губернатару рапарт, у якім паведамляў аб парушэннях у рабоце земскага начальніка 4-га ўчастка Бабруйскага павета па выдачы прахадных пасведчанняў. Ён далажыў, што земскі начальнік выдаў Даніілу Кавальчуку і Сцяпану Севярыну прахадныя пасведчанні, нягледзячы на тое, што яны не атрымлівалі пасведчанні хадака. Чыноўнік указваў на неабходнасць разабрацца ў гэтай справе і растлумачыць земскім начальнікам парадак дзеянняў [6, арк. 6]. Земскі начальнік заявіў, што не парушаў правілаў выдачы пасведчанняў, паколькі сялянін Данііл Кавальчук атрымаў неабходнае пасведчанне і замацаваў за сабой і двума членамі сям'і зямельныя ўчасткі ў Пакроўскай воласці. Па прычыне таго, што ў пасведчанні не было канкрэтных імёнаў, земскі начальнік выдаў прахадныя дакументы ягоным сваякам А. Кавальчуку і С. Севярыну. Сялянскі начальнік адмовіў замацаваць участкі за сваякамі, бо першапачаткова Д. Кавальчук залічыў зямельныя долі ва ўчастку за сваім сынам і родным братам Я. Кавальчуком, які адмовіўся перасяліцца. Земскі начальнік, у сваю чаргу, наракаў на памылку ў дзеяннях Ачынскага сялянскага начальніка [6, арк. 2–3]. На пасяджэнні Мінскай губернскай прысутнасці ў красавіку 1903 г. было прынята рашэнне указаць земскаму начальніку на памылкі пры выдачы прахадных дакументаў, паколькі ён не звярнуўся да справаводства і не навеў даведкі аб складзе сям'і Кавальчука [6, арк. 13].

У сувязі з тым, што падобныя сітуацыі адбываліся неаднаразова, у павятовыя з'езды і земскім начальнікам Мінскай губерні быў накіраваны цыркуляр ад 15 кастрычніка 1903 г. за подпісам віцэ-губернатара А.М. Вельмінава, у якім падкрэслівалася неабходнасць больш дэталёвага збору звестак аб перасяленцах. У прыватнасці, было адзначана, што земскія начальнікі павінны звяртаць ўвагу: ці хадайнічае аб перасяленні гаспадар асобнай

сям'і і ці згодны на перасяленне члены сям'і, якія ўжо дасягнулі паўналецця. У выпадку, калі рашэнне аб пераездзе прыняла толькі частка сям'і, земскім начальнікам неабходна было падрабязна апісаць склад сям'і, паказаць, хто канкрэтна прыняў рашэнне аб перасяленні, а хто вырашыў застацца, і апісаць маёмаснае становішча кожнага. Звесткі аб складзе і маёмасці той часткі сям'і, якая жыве асобна і вядзе ўласную гаспадарку, у дакументы не ўносіліся. Пры хадайніцтве аб перасяленні неадасобленых сыноў неабходна было пазначыць ці далі сваю згоду бацькі на іх пераезд. У цыркуляры падкрэслівалася неабходнасць пазначыць, ці зможа астатняя частка сям'і, у выпадку пераезду некаторых яе членаў, уласнымі сіламі весці гаспадарку і ці дастаткова на гэта сродкаў. Акрамя вышэйпералічаных звестак, кіраўніцтва губерняй загадала земскім начальнікам адзначыць у выпадку хадайніцтва аб перасяленні на Каўказ веравызнанне, мову і здольнасці да апрацоўкі зямлі “з-пад лесу”, агародніцтва або садоўніцтва [2, арк. 210]. Пры хадайніцтве аб перасяленні ў Прыамурскі край неабходна было ўдакладніць: ці займаліся сем'і, якія вырашылі перасяліцца, рамёствамі і промысламі, у прыватнасці: кавальскім, слясарным, дахавым, бандарным, сталярным, цялярным, шавецкім і інш. [2, арк. 210].

Асаблівую ўвагу пры выдачы пасведчанняў неабходна было надаваць «самавольцам», паколькі ўрад не заахочваў спробы самавольнага перасялення сялян [7, с. 52]. Паказальным з'яўляецца прыклад селяніна Ігуменскага павета В.У. Кавалевіча, які звярнуўся да Мінскага губернатара ў 1902 г. з просьбай аб выдачы яму прахаднога пасведчання для перасялення ў Томскую губерню [3, арк. 68]. Да гэтага ён ужо звяртаўся з аналагічнай просьбай у 1899 г. і атрымаў адмову з-за адсутнасці дастатковых сродкаў для перасялення. Тым не менш селянін, атрымаўшы пашпарт, адправіўся на заробкі ў Сібір самавольна, дзе і застаўся пражываць. Земскі начальнік 1-га ўчастка Ігуменскага павета Мінскай губерні ўказаў у сваім заключэнні, што не лічыць неабходным выдаваць селяніну прахадное пасведчанне, паколькі ён хацеў узаконіць сваё перасяленне. Мінская губернская прысутнасць не выдала В.У. Кавалевічу прахадное пасведчанне. Селянін павінен быў звярнуцца з хадайніцтвам аб узаконенні яго месца жыхарства ў Томскай губерні да мясцовага сялянскага начальніка [3, арк. 70].

Пытанні самавольнага перасялення сялян былі на асаблівым кантролі Міністэрства ўнутраных спраў, якое выступала супраць спроб сялян узаконіць змену месца жыхарства. У сувязі з гэтым земскія начальнікі атрымлівалі распараджэнні аб недапушчальнасці выдачы пасведчанняў незаконным перасяленцам. Напрыклад, чыноўнік спецыяльных даручэнняў пры Перасяленчым упраўленні, загадчык перасяленчай справы ў г. Томску, накіраваў земскаму начальніку 1-га ўчастка Барысаўскага павета прашэнне аб выдачы прахаднога пасведчання селяніну В.Ф. Кнюку. Земскі начальнік у сваім заключэнні на адрас Мінскай губернскай прысутнасці ў 1902 г. указаў, што селянін перасяліўся «самавольна з сям'ёй у складзе 3 мужчынскіх і 3 жаночых душ» [8, арк. 48]. Пры гэтым маёмасць сям'і ў Барысаўскім павеце была распараджана перад пераездам. Пасля перасялення ў Томскую губерню сям'я абзавялася гаспадаркай. Земскі начальнік адзначыў, што выдаць пасведчанне немагчыма, паколькі гэта супярэчыць патрабаванням МУС, дзе паказана, што «выписка прахадных пасведчанняў ці пасведчанняў хадака сялянам, якія перасяліліся ў Сібір без усталяванага дазволу, не дапускаецца па ўласных іх хадайніцтвах». Губернская прысутнасць паставіла выдаць В.Ф. Кнюку валасным старшыняй толькі звальняльнае пасведчанне на перасяленне [8, арк. 49].

Існавалі і распараджэнні на выпадак вяртання сялян з Сібіры. У падобнай сітуацыі мясцовыя службовыя асобы павінны былі прасачыць, каб сялянскія сем'і, якія вярнуліся на радзіму, былі прыняты ў сельскую грамаду ва ўсталяваным парадку. Напрыклад, Перасяленчае ўпраўленне МУС накіравала Мінскаму губернатара апавяшчэнне, у якім прызнала магчымым дазволіць селяніну Фёдару Вязовічу, які вярнуўся ў Пleshчаницкую воласць, Барысаўскага павета быць прыпісаным па месцы вяртання [8, арк. 55]. Земскі начальнік 6-га участка Барысаўскага павета ад 6 лістапада 1902 г. накіраваў у губернскую прысутнасць прадстаўленне, у якім адзначыў, што селянін Фёдар Вязовіч паводле прысуду сельскага сходу Пleshчаницкай воласці ад 2 студзеня 1902 г. быў у яе прыняты і пералічаны Казённай Палатай [8, арк. 57].

Згодна са статыстычнымі звесткамі Мінскай губернскай прысутнасці аб перасяленчым руху за перыяд са студзеня 1902 г. па студзень 1903 г. найбольшая колькасць сем'яў, якія хацелі перасяліцца ў Сібір, была ў Барысаўскім, Рэчыцкім і Ігуменскім паветах. У Барысаўскім павеце дазвол на перасяленне атрымалі 674 сям'і, у Рэчыцім – 345, а ў Ігуменскім – 181 [9, арк. 2–10]. Аднак «Часовыя правілы аб добраахвотным перасяленні сельскіх абывацеляў і мяшчан-земляробаў на казённыя землі» ад 6 чэрвеня 1904 г. ўносілі змены ў парадак выдачы пасведчанняў для перасялення [10, с. 603]. Згодна з Часовымі правіламі сяляне-перасяленцы атрымалі льготы, у тым ліку вызваленне ад казённых і мірскіх збораў тэрмінам на пяць гадоў, ільготны тарыф для праезду на чыгуначным транспарце, адтэрміноўку ад воінскай павіннасці тэрмінам на тры гады. Асноўнай умовай для перасялення сялян з'яўлялася толькі адпраўка хадакоў для замацавання за імі зямельнага ўчастка незалежна ад іх маёмаснага становішча [10, с. 603–607].

Неабходна адзначыць, што асаблівую ролю ў рэалізацыі мерапрыемстваў па перасяленні сялян у Сібір выконвала тлумачальная праца. Напрыклад, земскі начальнік І.А. Струкоўскі ў 1907 г. выпусціў кнігу «Кніжка для сялян аб тым, як па-сапраўднаму трэба перасяліцца ў Сібір» [11, с. 127]. І.А. Струкоўскі даваў парады сялянам-хадакам, якім чынам неабходна замацоўваць за сабой участак, паводзіць сябе пасля вяртання з Сібіры і канчаткова перасяліцца на новае месца. Земскі начальнік для ўзмацнення эфекту апісваў жыццё сялян пасля перасялення, як «усе будучы жыць у згодзе, дружна і весела, адной вялікай сям'ёй, светам, грамадствам» [11, с. 128].

Заключэнне. Такім чынам, трэба адзначыць, што пытанні сялянскай міграцыі знаходзіліся на асаблівым кантролі Міністэрства ўнутраных спраў і губернатараў. У сувязі з гэтым на земскіх начальнікаў, як на асноўных

праваднікоў урадавай палітыкі ў вёсцы, былі ўскладзены дадатковыя паўнамоцтвы па кантролі і наглядзе за перасяленнем сялян на малазаселеныя тэрыторыі Расійскай імперыі. Паўнамоцтвы земскіх начальнікаў прайшлі трансфармацыю і былі абмежаваныя зборам падрабязных звестак і перадачай іх для прыняцця рашэнняў у губернскую прысутнасць. Акрамя таго, мясцовыя органы ўлады павінны былі дэталёва растлумачваць сялянам наступствы прынятага рашэння аб перасяленні, а таксама не дапускаць у сувязі з гэтым працэсаў маргіналізацыі вёскі. Нягледзячы на ўведзеныя абмежаванні па выдачы дазволаў на перасяленне, земскім начальнікам адводзілася адна з ключавых роляў у гэтым напрамку ўрадавай палітыкі.

ЛІТАРАТУРА

1. Каханоўскі А.Г. Сацыяльная трансфармацыя беларускага грамадства (1861–1914 гг.). – Мінск: Беларус. дзярж. ун-т, 2013. – 333 с.
2. Циркуляры минского губернатора уездным земским начальникам и исправникам об усилении надзора и доставлении сведений о переселенцах и их семьях для разрешения ходатайств о переселении и о неповиновении крестьян помещикам // НГАБ. – Ф. 1595. Воп. 1. Спр. 166.
3. Переписка с земскими начальниками Минской губернии по ходатайствам крестьян о переселении в Сибирь. Посемейные списки крестьян // НГАБ. – Ф. 1595. Воп. 1. Спр. 176.
4. Дело по жалобе крестьян дер. Дубровка Остришицко-Городецкой волости Минского уезда Чернявских на отказ земского начальника 2 участка Минского уезда разрешить им переселиться в Сибирь // НГАБ. – Ф. 1595. Воп. 1. Спр. 255.
5. Дело по прошению крестьянина Войханской волости деревни Попцы Григория Степанова о выдаче ему удостоверения о семейном и имущественном положении // НГАБ. – Ф. 2714. Воп. 1. Спр. 6.
6. Дело по сообщению чиновника особых поручений при переселенческом управлении о неправильных действиях земского начальника 4 участка Бобруйского уезда по выдаче проходных свидетельств в Сибирь крестьянам Даниилу Ковальчуку и Степану Северину // НГАБ. – Ф. 1595. Воп. 1. Спр. 183.
7. Верещагин П.Д. Крестьянские переселения из Белоруссии: вторая половина XIX века. – Минск: Изд-во Белорус. гос. ун-та, 1978. – 144 с.
8. Дело по ходатайству крестьян и дворян о переселении их в Сибирь на казенные земли // НГАБ. – Ф. 1595. Воп. 1. Спр. 173.
9. Сведения о размере переселенческого движения по Минской губернии за 1901-1903 гг. // НГАБ. – Ф. 1595. Воп. 1. Спр. 120.
10. Высочайше утвержденные Временные правила о добровольном переселении сельских обывателей и мещан земледельцев на казенные земли: 6 июня 1904 г., № 24701 // Полное собрание законов Российской империи. Собрание 3: в 33 т. – СПб., 1907. – Т. 14. – С. 603–607.
11. Скляров Л.Ф. Переселение и землеустройство в Сибири в годы столыпинской аграрной реформы. – Л.: Изд-во Ленингр. ун-та, 1962. – 588 с.

Паступіў 04.03.2025

РЕГУЛИРОВАНИЕ КРЕСТЬЯНСКОГО ПЕРЕСЕЛЕНИЯ СО СТОРОНЫ МЕСТНОЙ ВЛАСТИ В НАЧАЛЕ XX В. (НА ПРИМЕРЕ МИНСКОЙ ГУБЕРНИИ)

*канд. ист. наук А.А. СТРАЛЕНЯ
(Белорусский государственный университет, Минск)*

В ходе реформы местного управления был введен институт земских начальников. Новые органы управления получили значительные полномочия для осуществления власти в деревне. В их полномочия входил контроль за крестьянским самоуправлением, поземельное урегулирование, решение возникавших при этом конфликтов. Особенностью нового института власти было наличие судебных полномочий. Круг обязанностей земских начальников расширялся, что было связано с социальными и политическими изменениями в стране. В этой связи они должны были контролировать и вопросы крестьянского переселения. В статье рассматривается деятельность земских начальников по регулированию вопросов переселения крестьян в другие регионы Российской империи, отражена трансформация их полномочий в этой сфере, показаны изменения в их деятельности, связанные с социальными и политическими преобразованиями.

Ключевые слова: *земские начальники, административные и судебные учреждения, белорусские губернии, крестьянское самоуправление, крестьянское переселение, Сибирь.*

**REGULATION OF PEASANT RESETTLEMENT BY LOCAL AUTHORITIES
IN THE BEGINNING OF THE XX CENTURY (BASED ON THE EXAMPLE OF MINSK PROVINCE)**

H. STRALENIA
(Belarusian State University, Minsk)

During the reform of local government, the institution of district captains was introduced. The new authorities received significant powers to exercise power in the village. Their powers included control over peasant self-government, land regulation, and resolution of conflicts that arose. A feature of the new institution of power was the presence of judicial powers. The range of responsibilities of district captains expanded, which was associated with social and political changes in the country. In this regard, they had to regulate issues of peasant resettlement. The article examines the activities of district captains in regulating issues of peasant resettlement to other regions of the Russian Empire, reflects the transformation of their powers in this area, and shows changes in their activities associated with social and political transformations.

Keywords: *district captains, administrative and judicial institutions, Belarusian provinces, peasant self-government, peasant migration, Siberian.*